

ПЛАНУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

<https://doi.org/>

© Дорош О. І., Пліш І. В., 2021

Проаналізовано визначення поняття “грошовий потік”, “планування грошового потоку” та подано узагальнене визначення цих понять. Наведено ключові типи грошових потоків на підприємстві. Висвітлено основні зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на грошовий оборот підприємства. Ретельно досліджено процес планування грошових потоків та розроблено послідовність планування грошових потоків за видами виробничо-господарської діяльності з чіткою деталізацією кожного етапу. Визначено джерела надходжень на підприємства від фінансової, інвестиційної та операційної діяльності, видатки на ці види діяльності та можливості оптимізування із пошуком можливостей збільшення надходжень і мінімізування видатків. Запропоновано використання таких інструментів планування грошових потоків, як платіжний календар, план-графік, плановий бюджет руху грошових коштів.

Ключові слова: грошовий потік; планування грошового потоку; платіжний календар; план-графік; послідовність; бюджет руху грошових коштів; виробничо-господарська діяльність.

Постановка проблеми

Забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства потребує постійного обороту коштів. Найважливіша складова, яка забезпечує безперервну діяльність компанії, – це грошові надходження та видатки, що відображають наявний фінансовий стан, використовуються для покриття видатків на виробництво, а також забезпечують платоспроможність підприємства та можливість уникнути фінансових заборгованостей перед банками, державою та іншими суб'єктами господарювання.

Висока конкуренція на внутрішньому ринку та інтеграція вітчизняних підприємств на іноземні ринки змушує підприємства забезпечувати фінансову рівновагу, посилювати свої фінансові позиції, грамотно планувати свої грошові потоки.

Актуальність дослідження

Проблема планування грошових потоків для вітчизняних підприємств особливо гостра. Це проявилось і в кризі, спричиненій пандемією Covid-19. Наявність фінансової подушки врятувала низку підприємств від банкрутства, проте наслідки ще не завершеної пандемії попереду. Тому, зважаючи на вищезазначене, актуальність планування грошових потоків та формування основних концепцій з цієї тематики беззаперечна.

Формулювання мети та завдань статті

Завдання статті – виявити особливості планування грошових потоків підприємства та побудувати чітку послідовність цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням грошових потоків займалися такі вітчизняні науковці, як Т. Бабиш, В. Бочаров, Г. Вознюк, А. Горбунов, О. Дзюблюк, А. Загородній, Л. Лігоненко, О. Лігоненко, М. Матвієць, О. Мицак, Н. Невмержицька, Н. Перловська, Г. Ситник, Т. Смовженко, О. Сорокіна, Г. Тарасюк, О. Терещенко, М. Туган-Барановський, М. Федішин, В. Харченко, О. Чорна, а також іноземні вчені: Р. Акофф, М. Бертонеш, Є. Брігхем, Дж. ван Хори, І. Ворст, Б. Койлі, Дж. Лорей, К. Маркс, Р. Найт, А. Павлова, Б. Райзберг, Т. Райс, Л. Риндін, А. Сміт, Дж. Фіннерті, П. Хейлер та інші [1–4].

Поняття “грошові потоки” вивчало чимало вітчизняних та зарубіжних вчених. І. А. Бланк стверджував, що це сукупність коштів – надходжень і виплат, які розподілені у часі та генеровані господарською діяльністю підприємства [1].

За Б. Колласом, грошовий потік – надлишок, що утворюється в результаті всіх операцій на підприємстві, які пов’язані із господарською діяльністю [2].

А. Гроппеллі, Е. Нікбахт вважали, що це міра ліквідності підприємства, яка складається із безготівкових витрат і чистого доходу [2].

А. М. Поддєрьогін вважає, що грошовий потік – це події, які розподілені у часі, а також пов’язані із фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов’язань між агентами [4].

Ці визначення потребують узагальнення та певних висновків. І. Т. Балабанов звертає увагу на те, що система відношень, яка виникає під час грошового потоку, має фінансовий характер [3].

Будь-які фінанси потребують планування, адже хаотичність фінансової діяльності має негативні наслідки та часто є причиною банкрутства. Планування грошових потоків – доволі актуальна сьогодні проблема, зважаючи на світову коронавірусну кризу, яка загрожує підприємствам.

Виклад основного матеріалу

Дуже часто ототожнюють поняття “грошових потоків” та “доходи–витрати” підприємства. Тобто якщо у компанії є грошові кошти, то вона прибуткова. Це твердження помилкове, адже дуже часто на практиці трапляються ситуації, коли грошові потоки є, але підприємство працює збитково чи навпаки. Формування грошових потоків повинно ґрунтуватись на використанні низки інструментів, до яких обов’язково потрібно зарахувати платіжний календар, плани-графіки руху грошових коштів, бюджет руху грошових коштів тощо.

Отже, можна сформулювати загальне визначення: грошовий потік – надходження та видатки, тобто безперервний рух коштів на підприємстві у процесі фінансової, інвестиційної та операційної діяльності; це найліквідніший актив.

Грошові потоки можна типологізувати за такими основними ознаками:

за видом господарської діяльності: інвестиційний, фінансовий, операційний;

за формою грошових активів: безготівковий, готівковий;

за видами валюти: у вітчизняній валюті, в іноземній валюті;

за напрямком руху грошових коштів: вхідний, вихідний [6].

Проте за видом діяльності іноді ще виділяють надзвичайний грошовий потік. Такий грошовий потік є винятковим і виникає унаслідок виникнення надзвичайних ситуацій. Видатки на ліквідацію цих надзвичайних ситуацій і формують вихідний грошовий потік. Вхідним надзвичайним грошовим потоком вважають фінансові відшкодування, отримані для покриття збитків, пов’язаних із надзвичайними ситуаціями.

Типологія необхідна для того, щоб визначити основні показники, що є ключовими для планування, мета якого – синхронізувати усі наявні грошові кошти. Для планування грошових потоків підприємства найчастіше використовують два фінансові документи: платіжний календар та бюджет руху грошових коштів [6–8].

Платіжний календар – короткостроковий прогноз надходжень та видатків підприємства. З його допомогою можна максимально оптимізувати вхідні та вихідні потоки, а також визначити, які

платежі є пріоритетними та впливають на кінцевий фінансовий результат. Він складається із двох частин – дохідної та видаткової, призначений для бюджетування руху коштів і його використання як баланс на певну дату. Планом видатків та надходжень є бюджет руху грошових коштів, який може розроблятися і на майбутній фінансовий рік, сегментований помісячно.

Здатність організації щодо ефективного грошового обороту визначається низкою внутрішніх та зовнішніх чинників.

Внутрішні чинники [7,9]:

неповне використання виробничих потужностей і, як результат, великі умовно-постійні витрати;

низька якість продукції;

приховування частини обороту;

відсутність джерел довгострокового фінансування;

Зовнішні чинники [7, 9]:

несприятливі умови кредитування;

невисокий рівень виробництва;

низький рівень купівельної спроможності;

неплатежі за товари/послуги;

несприятливі умови податкової політики.

Отже, як бачимо, без планування грошових потоків підприємство не функціонуватиме успішно, оскільки це перший етап в управлінні коштами. Щодо визначення цього поняття, як і поняття “грошові потоки”, думки вчених розійшлися. М. Федішин вважає, що: “планування грошових потоків – це цикл з прямим (від розробки стратегії до складання тактичних планів і контролю за їх виконанням) і зворотним (від оцінки результатів виконання до коригування планів) зв’язками” [10]. А. Чушак-Голобородько та М. Мокрицька визначають планування грошових потоків як: “процес, що передбачає розрахунок валового й чистого грошових потоків підприємства за конкретним видом його господарської діяльності й забезпечення постійної платоспроможності на кожному етапі діяльності” [11, 12].

Проте під плануванням грошових коштів слід розуміти процес визначення обсягів грошових коштів у конкретний момент або визначений період виробничо-господарської діяльності на основі застосування низки інструментів та методів з можливістю коригування надходжень і видатків та пошуку їх резервів.

Об’єктом планування є безпосередньо грошові потоки. Також можна визначити основні причини планування:

втрата платоспроможності або, в найгіршому випадку, банкрутство;

неоптимізовані грошові потоки;

інвестиційна діяльність;

прийняття управлінських рішень;

дефіцит або профіцит грошових коштів на підприємстві тощо [9–12].

Не менш важливі завдання планування грошових потоків, серед яких можна виділити ефективне використання грошових коштів, забезпечення усіх видів діяльності підприємства грошовими ресурсами, контроль за здійсненням платежів [9].

Проаналізувавши наукові джерела, можна виокремити основні принципи планування грошових потоків [7, 9, 12, 13].

1. Гнучкість планування. Під час планування виділяють необхідну суму, яка збалансовує надходження і витрати, але у разі форс-мажорних ситуацій – дефіциту або ж навпаки, профіциту, її можна коригувати.

2. Адекватність способів планування та часових інтервалів. Під час вибору методу планування грошових потоків необхідно враховувати часовий вимір, оскільки це підвищує точність розрахунків прогностичних показників.

3. Оцінювання ефективності використання грошових потоків. Потрібно забезпечити необхідний рівень рентабельності та платоспроможності.

4. Рациональний розподіл коштів між складовими виробничого процесу.

Процес планування складається із низки етапів. Розглядаючи цей процес узагальнено, науковці виділяють три ключові етапи планування:

1. Підготовчий. Стосується початку планування руху грошових коштів, коли цільові показники та завдання, пов'язані з розвитком грошових потоків, необхідно уточнити. Оскільки результати планування залежать від якості інформаційної бази, яка охоплює всі грошові потоки та їхні особливості, потрібно якісно її сформувати на початку. Плануючи грошові потоки, важливо розрізняти фактори впливу на їх формування.

2. Розрахунково-аналітичний. Згідно з встановленими цілями підприємства та уже виконаним раніше аналізом, слід розробити окремі планові показники, які реалізують, плануючи доходи та відтік грошових коштів у контексті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності компанії. Чисті грошові потоки можна розрахувати на основі їх планування. Оскільки рух грошових коштів динамічний, план грошових потоків повинен оцінюватися за рівнем збалансованості, для того щоб визначити узгодженість грошових потоків на вході та виході. Для досягнення конкретних цілей і завдань необхідно також оцінювати планування грошових потоків відповідно до ступеня синхронізації, щоб забезпечити послідовність їх руху через окремі проміжки часу.

3. Реалізація розроблених планів. Необхідно визначити осіб, відповідальних за упровадження всіх процесів. Оскільки вони є безперервними, необхідний постійний контроль за станом та використанням грошових коштів, потрібно також стежити за відхиленнями від нормативних показників, оскільки неможливо гарантувати відсутність касових розривів [9, 14].

Важливим елементом процесу фінансового планування є визначення цільових показників, оскільки саме вони характеризують цілі розвитку підприємства у майбутньому. Тому сьогодні найпоширеніші такі методи планування грошових потоків:

нормативний – для визначення джерел формування фінансових ресурсів, а також розрахунку їх потреби використовують фінансові норми та нормативи;

розрахунково-аналітичний – розрахунок виконують, коригуючи показники у базовому періоді на планові зміни майбутнього періоду, а також визначають вплив таких факторів, як інфляція, умови кредитування тощо, на значення цих показників;

оптимізація фінансових рішень – здійснюють багато розрахунків та вибирають кращий варіант; використовують цей метод, наприклад, для прогнозування фінансових можливостей компанії;

фінансове моделювання – здійснює оцінку зв'язків між фінансовими показниками та факторами, які на них впливають; для цього використовують фінансово-математичну модель, що виражає математичну інтерпретацію фінансових процесів [9].

Для формування звіту про рух грошових коштів використовують два методи: прямий і непрямий. Для правильного планування грошових потоків зазвичай використовують прямий метод. Він передбачає аналіз показників, які відображають усі господарські операції, пов'язані із рухом грошових коштів, щоб визначити, чи вистачає коштів для покриття всіх витрат [8, 15].

Проте визначені ключові етапи, показники і методи не дають змоги побачити цілісно процес планування грошових потоків з урахуванням всіх видів виробничо-господарської діяльності. На рис. 1 наведено послідовність планування.

Інформаційне забезпечення планування грошових потоків на підприємстві полягає у системному збиранні інформації з управлінського, фінансового та бухгалтерського обліку. Формується база даних внутрішньої та зовнішньої інформації.

Під час аналізу грошових потоків за попередній період необхідно продіагностувати їх стан, а також розглянути чисті грошові потоки, вхідні й вихідні потоки. Важливо контролювати грошові потоки в контексті окремих видів діяльності, оскільки кожен із них має власну специфіку і потребує дослідження.

Аналізування обсягів запасів готової продукції та замовлень на плановий період дасть змогу визначити стан підприємства, бо це основна видаткова та прихідна частина грошового потоку.

Прогнозування надходжень на підприємство за видами господарської діяльності передбачає не лише аналізування, але і розрахунок основних показників із застосуванням певних методів планування грошових потоків за видами виробничо-господарської діяльності. Доволі систематичною помилкою управлінців та економістів є акцентування лише на операційній діяльності підприємства. Таке планування не враховує додаткових можливостей, що зазвичай потрібні в кризових та критичних ситуаціях підприємствам.

Чіткий аналіз надходжень від операційної діяльності передбачає планування коштів:

- за реалізацію товарів (робіт, послуг);
- за надання правом користуватись активами (оренда, ліцензії тощо);
- від повернення постачальниками, підзвітними особами тощо.

Інвестиційну діяльність перевіряють стосовно:

- надходжень коштів від продажу необоротних активів;
- надходжень коштів від фінансових інвестицій;
- інших надходжень від інвестиційної діяльності.

Фінансова діяльність передбачає надходження від:

- отримання позик;
- випуску акцій тощо.

Прогнозування видатків підприємства за видами господарської діяльності розпочинають з операційної діяльності:

- видатків на оплату праці;
- видатків на розрахунки з постачальниками, перевізниками, посередниками;
- видатків на сплату податків;
- інших видатків на операційну діяльність.

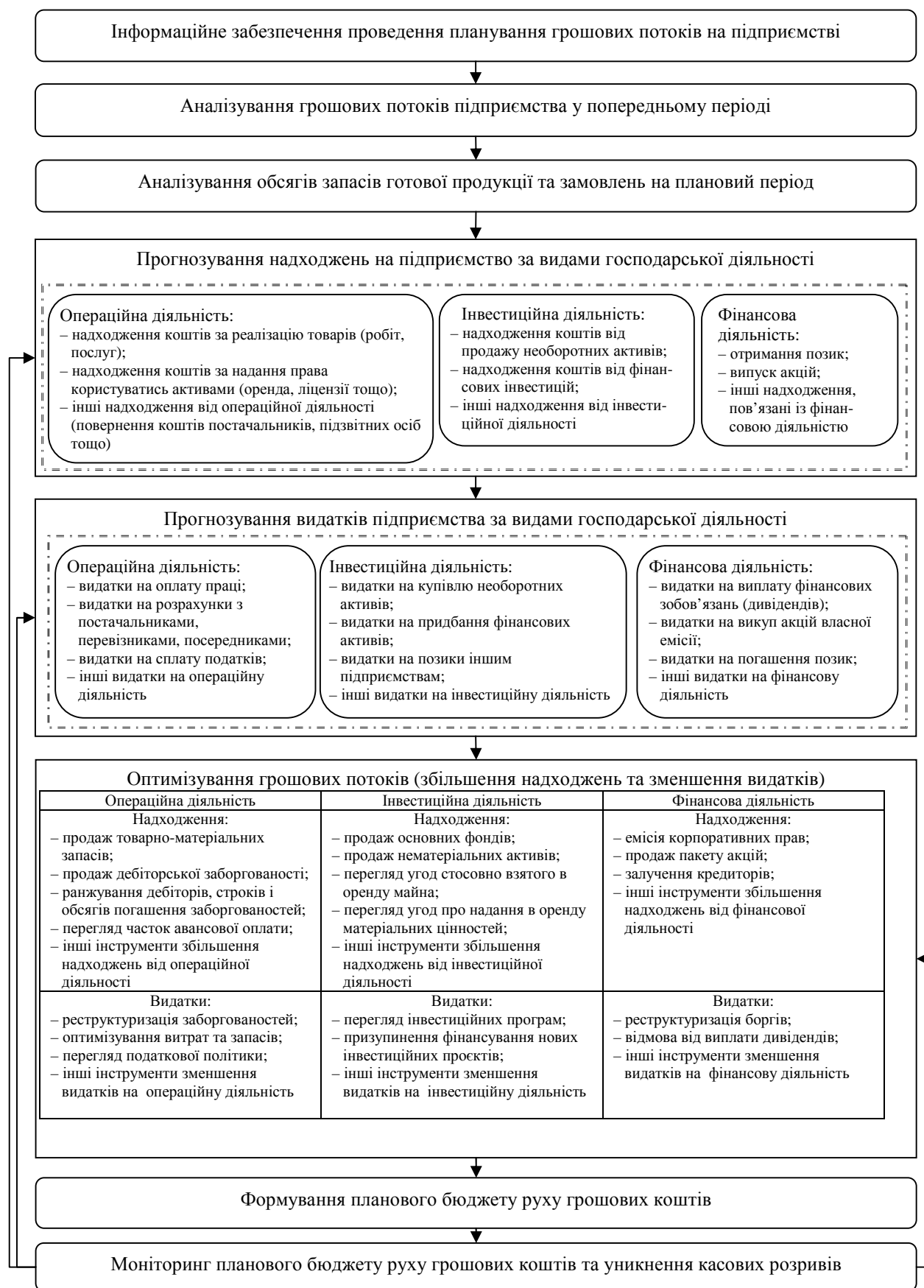
Інвестиційна діяльність може зумовити видатки: на купівлю необоротних активів; на придбання фінансових активів; на позики іншим підприємствам тощо. Фінансова діяльність передбачає за наявності видатки на: виплату фінансових зобов'язань (дивідендів); викуп акцій власної емісії; погашення позик тощо.

Оптимізувати грошові потоки (збільшити надходження та зменшити видатки) можна, забезпечивши отримання додаткових надходжень від:

- продажу товарно-матеріальних запасів;
- продажу дебіторської заборгованості;
- ранжування дебіторів, строків і обсягів погашення заборгованостей;
- перегляду часток авансової оплати;
- продажу основних фондів;
- продажу нематеріальних активів;
- перегляду угод щодо взятого в оренду майна;
- перегляду угод про надання в оренду матеріальних цінностей;
- емісії корпоративних прав;
- продажу пакета акцій;
- залучення кредиторів тощо.

Зменшити видатки можливо за допомогою:

- реструктуризації заборгованостей та боргів;
- оптимізування витрат та запасів;
- перегляду податкової політики;
- перегляду інвестиційних програм;
- призупинення фінансування нових інвестиційних проєктів;
- відмови від виплати дивідендів тощо.

Послідовність планування грошових потоків за видами виробничо-господарської діяльності
 Примітка: розробка авторів на основі аналізу літературних джерел [5–15].

Формування планового бюджету руху грошових коштів полягає у формуванні його на конкретну планову дату або на визначений період із помісячним розподілом. Після складання такого бюджету обов'язковим є його моніторинг з метою уникнення касових розривів.

Висновки

Формування та планування грошових потоків на підприємствах в умовах сьогодення є необхідним та важливим процесом. Від раціональності планування та використання грошових коштів залежить успішність функціонування компанії на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Перспективи подальших досліджень

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у розробленні моделі управління грошовими потоками на основі використання процесно-структурованого підходу, в якій можна буде чітко відобразити планування грошових потоків, організування цього процесу, мотивування працівників, контролювання грошового потоку за етапами виробничо-господарської діяльності, регулювання відхилень та касових розривів.

Список літератури

1. Бланк И. А. (2004). Финансовый менеджмент. 2-е изд., перераб. и доп. Київ: Ника-Центр, Эльга. 656 с.
2. Коласс Б. (1997). Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы. Под ред. проф. Я. В. Соколова. Москва: Финансы; ЮНИТИ. 135 с.
3. Балабанов И. Т. (2008). Финансовый анализ и планирование. Москва: Финансы и статистика. 208 с.
4. Поддєрьогін А. М. (2005). Фінансовий менеджмент. Київ: КНЕУ. 536 с.
5. Юрченко О. Ю. (2020). Сучасні підходи до управління грошовими потоками підприємства. Бізнес-навігатор, Вип. 4(47). С. 77–82.
6. Колісник О. П., Замогильна А. В. (2020). Грошові потоки: сутність, класифікація та їх оптимізація в процесі управління. Modern Economics: електронне наук. фахове видання з екон. наук, Вип. 10. С. 60–65.
7. Некрасенко Л. А., Гнилосир І. М. (2011). Напрями удосконалення управління грошовими потоками суб'єктів господарювання. Вісник Полтавської державної аграрної академії, № 3. С. 118–120.
8. Іващенко А. І., Литвин І. С. (2017). Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками. Економічна наука, Вип. 2. С. 51–56.
9. Скриль В. В., Ступенко К. Ю. (2020). Планування грошових потоків підприємства. Ефективна економіка, № 12.
10. Федішин М. П. (2013). Актуальні аспекти планування грошових потоків підприємств в сучасних умовах господарювання. Економіка, фінанси, право, Вип. 3. С. 26–28.
11. Чушак-Голобородько А. М., Мокрицька М. І. (2014). Система ефективного управління фінансовими потоками підприємства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону, Вип. 10(1). С. 77–81.
12. Головка Т. (2017). Планування грошових потоків підприємства: нова парадигма. Вісник КНТЕУ, Вип. 4. С. 104–113.
13. Мельничук Г. С. (2020). Теоретичні аспекти аналізу грошових активів підприємства. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України, Вип. 2. С. 222–236.
14. Головка Т. В. (2017). Побудова процесу планування грошових потоків на підприємствах торгівлі. Економіка та управління підприємствами, Вип. I–II (65–66). С. 105–113.
15. Томчук О. Ф. (2020). Звітність про рух грошових коштів як елемент інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит, Вип. 2. С. 368–375.

References

1. Blank I. A. (2004). Financial Management, 2nd ed. Reworked and ext. K.: Nika-Center, Elga, 656 p.
2. Kolas B. (1997). Management of financial activities of the enterprise. Problems, concepts and methods. M.: Finances; UNITY, 135 p.
3. Balabanov I. T. (2008). Financial analysis and planning. Finance and Statistics, 208 p.
4. Podderyogin A. M. (2005). Financial management. K.: KNEU, 536

5. Yurchenko O. Yu. (2020). Modern approaches to cash flow management of the enterprise. *Business Navigator*, Issue 4 (47), 77–82.
6. Kolisnyk O. P. and Zamohylna A. V. (2020). Cash flows: essence, classification and their optimization in the management process. *Modern Economics*, Issue 10, 60–65.
7. Nekrasenko L. A. and Rotten I. M. (2011). Directions for improving cash flow management of business entities. *Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy*, No. 3, 118–12.
8. Ivashchenko A. I. and Lytvyn I. S. (2017). Ways to improve the cash flow management system. *Economic Science*, Issue 2, 51–56.
9. Skril V. V. and Stupenko K. Yu. (2020). Planning of cash flows of the enterprise. *Effective Economics*, No. 12.
10. Fedishin M. P. (2013). Actual aspects of cash flow planning of enterprises in modern business conditions. *Economics, Finance, Law*, Issue 3, 26–28.
11. Chushak-Holoborodko A. M. and Mokrytska M. I. (2014). System of effective management of financial flows of the enterprise. *Actual problems of economic development of the region*, Vol. 10 (1), 77–81.
12. Golovko T. (2017). Planning of cash flows of the enterprise: a new paradigm. *Bulletin of KNTEU*, Issue 4, 104–113.
13. Melnichuk G. S. (2020). Theoretical aspects of the analysis of monetary assets of the enterprise. *Collection of scientific works of the University of the State Fiscal Service of Ukraine*, Issue 2, 222–236.
14. Golovko T. V. (2017). Construction of the process of planning cash flows at trade enterprises. *Economics and Management of Enterprises*, Vol. I–II (65–66), 105–113.
15. Tomchuk O. F. (2020). Reporting on the movement of funds as an element of information support for the analysis of the financial condition of the enterprise. *Accounting, Analysis and Auditing*, vol. 2, 368–375.

O. I. Dorosh, I. V. Plish

Lviv Polytechnic National University

CASH FLOW PLANNING AT THE ENTERPRISE

© Dorosh O. I., Plish I. V., 2021

Ensuring the efficiency of production and economic activities of the enterprise requires a constant turnover of funds and effective cash flow planning. The most important component that ensures the continuous operation of the company is cash receipts and expenditures, which show the current financial condition of enterprise, are used to cover production costs, as well as ensure the solvency of the enterprise and the ability to avoid financial debts to banks, government and other business entities. Cash flow planning for domestic enterprises is particularly acute. This manifested itself in the crisis created by the Covid-19 pandemic. The presence of a financial cushion saved a number of companies from bankruptcy, however, the consequences of an unfinished pandemic are ahead. Therefore, given the above, the relevance of cash flow planning and the formation of basic concepts on this topic is undeniable.

The task of the article is to identify the features of cash flow planning of the enterprise and build a clear sequence of this process.

The article analyzes the definition of “cash flow”, “cash flow planning” and provides a generalized definition of these concepts. The key types of cash flows that are present in the enterprise are given. The main external and internal factors that affect the cash flow of the enterprise are presented. The process of cash flow planning is carefully researched and the sequence of cash flow planning by types of production and economic activity is developed with clear detailing of each stage, where sources of income for enterprises from financial, investment and operational activities, expenses for the same activities and opportunities for optimization are sought. increase revenue and minimize costs. The article proposes the use of such cash flow planning tools as payment calendar, schedule, planned cash flow budget.

So, the formation and planning of cash flows in enterprises in today's conditions is a necessary and important process. The success of the company's operation in domestic and foreign markets depends on the rationality of planning and use of funds in enterprises.

Key words: cash flow; cash flow planning; payment calendar; schedule; sequence; cash flow budget; production and economic activity.